

Pedagogická psychologie/Utváření osobnosti

Vlivy utvářející osobnost

Na vývoj osobnosti působí společně:

Vnitřní biologické podmínky

Vlivy prostředí
Učení a vlastní činnost člověka

Vnitřní biologické podmínky

Vrozené předpoklady = dispozice – dítě si je nese na svět jako dědictví po předcích. Dědičná informace je zakódována v genech, které obsahují DNA.

Vlivy působící na vývoj plodu – v průběhu gestace (těhotenství) se uplatní onemocnění matky, nesprávná výživa, alkohol, kouření matky, stresové situace, užívání léků, úraz matky i plodu apod.

Vlivy působící v době porodu – perinatální vlivy – protražovaný porod, asfyxie plodu (dušení) + nedostatek kyslíku, závažné onemocnění dítěte.

Vlivy prostředí

Přírodní, klimatické podmínky, ve kterých člověk žije.
Kvalita životního prostředí.
Změny životního prostředí, způsobené činností člověka – rozvoj průmyslu, techniky, ozónová díra.
Sociální prostředí, kde jedinec vyrůstá, zaměstnanost rodičů, rozvod, úmrtí v rodině, vliv vrstevníků – rapeři, sprayeri.
Mobilní telefony, značková móda uznávaná ve skupině apod.
Kulturní a informační instituce – divadla, kina, diskotéky.
Společenské změny v širší společnosti – politická situace, válka, přírodní katastrofa, ekonomika státu.

Učení a činnosti člověka

Utváření osobnosti určuje do značné míry učení, hra, pracovní činnosti.
Je to v širším smyslu opak zděděného, vrozeného, instinktivního.
Učení je utváření psychiky a osobnosti v průběhu vývoje jedince, i celého života.

Význam učení

- Získávání vědomostí, dovedností, návyků.
- Upevnění zájmů, změny zájmů.
- Změny schopností jedince (někdy jsou patrné po delší době).
- Utváření rysů osobnosti, povahových vlastností.
- Formuje vůli – překonávání překážek.
- Ovlivňuje trávení volného času.

Druhy učení

- **Učení, práce, hra = základní činnosti člověka.**
- **Přímé - intencionální, záměrné** = učení žáka ve škole, edukace pacienta.
- **Nepřímé - funkcionální, neúmyslné** = učení hrou, získávání zkušeností v kontaktu druhými lidmi.

Sociální učení

- **Podmiňování**
  - **Podstata - utváření dočasných nervových spojů.**
  - **Klasické - pavlovské** – zvýšená sekrece slin u experimentů se psy.
  - **Instrumentální (Skinner)** – operační podmiňování – pokusy s hladovými zvířaty – *Potrava = odměna!!*.
  - Americký psycholog B. F. Skinner (1904–1990), věnoval se více jak 50 let experimentálnímu výzkumu učení.
  - Učení probíhá ve třech stádiích:
    - Podnět – situace (S) – učící je jí vystaven.
    - Chování – (B) – to vyvolává situace.
    - Zpevnění (R) – následuje po chování – je kladné R+ = odměna nebo je nepříznivé – R- = je to vlastně trest, i když neúmyslný. Má odbourat nežádoucí formy chování.
  - Význam při osvojování prvních slov – odměna dítěte – úsměv, pohlazení.

▪ **Percepčně-motorické učení**

- Osvojení návyků, dovedností, např. psaní.
- Stereotyp – nutné opakování činnosti – získávání větší jistoty při výkonu, snižuje se počet chyb, pocity strachu z chyb, činnost se zrychluje častým opakováním.
- Nutná pochvala – posilování v činnosti.

▪ **Verbální učení**

- Nejrozšířenější druh učení u člověka – paměťové učení.
- Učení souvislých textů – básničky, texty.
- Středověká výchova – paměťové učení latinských textů.
- Tento způsob učení je diskutován!!!

▪ **Pojmové (myšlenkové) učení**

- Osvojování odpovědi, reakce na podněty – předměty, děje.
- Využívá myšlenkovou analýzu, porozumění.
- Zahrnuje např. vyhledávání správného pojmu, třídění karet dle obrázků (pexeso), stanovení nadřazeného, podřazeného pojmu.

▪ **Učení řešit problémy**

- Nejsložitější druh učení.
- Samostatné odhalování vztahů mezi předměty, pojmy.
- Př. řešení mechanických hádanek – tj. skládání součástek, tvorba slov a vět z písmen – hry pro děti (puzzle).
- Jedinec musí řešit určitou strategii – algoritmus.

Hra

▪ **Význam hry**

Má zjevně závažné důsledky pro všechny oblasti duševního života dítěte.

Z hlediska dítěte je účelem hry radost, ne zjistit, jak co funguje, vyzkoušet si role dospělých, něco se naučit – to je nepodstatné.

Dětství není pouhá příprava na dospělost.

Hry pomáhají rozvíjet manipulativní dovednosti (využívat prsty).

Ovlivňují a rozvíjí představivost = schopnost vyvolávat v mysli situace, objekty, děje, které nejsou v daném čase fyzicky přítomny.

Narůstající složitost hry svědčí o rozvoji kognitivních dovedností, užívání jazyka.

▪ **Stádia hry**

Osamocená hra – kojenci – nepřítomnost jiných dětí.

Paralelní hra – děti si hrají vedle sebe (3 roky).

Sociální hra – společná hra (4 roky, 5 let).

Typy hry

Více členění

- Senzomotorická – 1. rok – zkoumání předmětů, manipulace s nimi, využívání smyslů, pohybů – strkání předmětů do úst, třesení, házení (z kočárku).
- První předstírává hra – počátek 2. roku – dítě užívá předměty k jejich účelu, ale v předstírávé formě – lžičku pro panenku užívá k vlastnímu krmení.
- Reorientace k objektům – 15.–21. měsíců – dítě se nezaměřuje už na sebe, ale na další objekty nebo ke hračce (lžičkou pro panenku krmí panenku nebo matku).
- Náhražková předstírává hra – 2–3 roky – předměty představují něco jiného – kostka auto, láhev je loď.
- Sociodramatická hra – 5 let – vstoupení do rolí – hra na doktorku, na maminku...
- Uvědomění rolí – 6 let – ukládají role druhým, plánují vědomě hrové činnosti.
- Hra s pravidly – od 7, 8 let – nahrazují předstírávé hry hrami s pravidly.

Problematika kooperace a kompetice při hrách – např. sport. Problematika stupně strukturování her mladších dětí – tj. rozsah, ve kterém jsou dětem nabízeny předem stanovené způsoby, jak si při hře počínat.

Co ovlivňuje učení

▪ **1. Afektivní činitelé – vztahují se na city**

úzkost – záleží na míře úzkosti, mírný stupeň může být ku prospěchu jedinci, vysoká míra tlumí učení;

strach ze zkoušení, z posměchu, devalvace ze strany učitele, nadměrná očekávání rodičů,...;

sebepojetí, sebehodnocení, sebevědomí – děti s vysokým sebevědomím stále podávají vyšší výkony, než děti se stejnými schopnostmi, ale nízkým sebevědomím. Také si volí vyšší cíle, mají menší potřebu chválení dospělými, méně bývají odrazovány neúspěchem, realističtěji hodnotí své schopnosti;

extroverze – introverze:

Extroverti dávají přednost nestrukturovaným situacím učení, introverti strukturovaným formám.

Introverze může být dost prospěšná, je-li spojena s vysokou úrovní inteligence.

▪ 2. Motivace

Představuje souhrn vnitřních i vnějších faktorů, které:

vzbuzují, aktivují, dodávají energii lidskému jednání a prožívání;
zaměřují jednání a prožívání určitým směrem;
řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků;
ovlivňují způsob reagování jedince na své jednání a prožívání, vztahy k ostatním lidem a ke světu.

Motivace žáků při výuce

Lze ji charakterizovat jako výsledek procesu motivování, na němž se podílí žák, učitel, rodiče, spolužáci.

Učitel ovlivňuje motivaci těmito způsoby:

vytváření adekvátního obrazu dětí,
učitelovo očekávání vůči žákům – tzv. „PYGMALION EFEKT“ x „GOLEM EFEKT“,
probouzení vzdělávacích potřeb – vhodné metody výuky,
sociální klima ve třídě,
využití odměn a trestů ve výuce,
eliminace nudy,
prevence strachu ze školní docházky.

Intrinsická motivace – vychází z jedince samotného.

Přirozený pud zvědavosti, individuální záležitost, u každého je motivace jiná, vede k jiným cílům.

Extrinsická motivace – vychází z okolí.

I když učitel motivuje sebevíc, budou situace, kdy intrinsická motivace bude nulová. Proto je nutná extrinsická motivace – známkování, vysvědčení, sdělení rodičům, testy, pochvala, exkurze, soutěže, brzké oznámkování testů.

▪ 3. Věk, pohlaví.

▪ 4. Paměť

Příklady faktorů, které ovlivňují paměť:

Opakování při výuce, správné tempo výkladu, trvání pozornosti (10–15 min. u desetiletých dětí), logické členění učiva, ptát se, čemu nerozumí – matematika. Význam má praktické používání naučeného – aplikace injekcí. Vizualní znázornění – video, prezentace, folie, barevná úprava, velikost písma.

▪ 5. Studijní návyky:

- realistické pracovní cíle,
- odměny,
- dochvilnost,
- učení v celku a po částech,
- uspořádání látky,
- vizuální, auditivní paměť,
- opakování – v duchu, nahlas, nahrávání na přenosné medium,
- výpisky, práce s učebnicí,
- doba studia – ranní ptáče, noční sova.

Odkazy

Související články

- Pedagogická psychologie
- Pedagogická psychologie/Neprospěch žáka
- Pedagogická psychologie/Učitel ve výuce
- Pedagogická psychologie/Vztah mezi učitelem a žákem